

УДК 1:81+1:159.9

Проблема мови в передачі суб'єктивного досвіду: філософський вимір

THE PROBLEM OF LANGUAGE IN CONVEYING SUBJECTIVE EXPERIENCE.
PHILOSOPHICAL DIMENSION

ЧЕРНЯК Артур – аспірант кафедри філософії, соціології та релігієзнавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76002, Україна

TCHERNYAK Arthur – Postgraduate student of the Department of Philosophy, Department of Philosophy, Sociology and Religious Studies, Vasyl Stefanik Precarpathian National University, 57 Shevchenka str., Ivano-Frankivsk, 76002, Ukraine

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3744-1785>

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2025-1-5>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню складності, пов'язаною з передачею суб'єктивного досвіду через мову. Важливим аспектом цієї теми є визначення суб'єктивності, яка відображає унікальність внутрішнього світу кожної людини. Суб'єктивність позначає те, що досвід кожної особи є індивідуальним, оскільки формується під впливом особистих переживань, спогадів, емоцій та світоглядних переконань. Часто цей досвід важко передати іншим через мовні засоби, адже мова має свої обмеження та умовності. Вона спирається на загальноприйняті категорії, які не завжди здатні передати всю глибину особистих відчуттів та складних емоційних станів. Крім того, значення слів можуть змінюватися залежно від контексту, культури та індивідуального розуміння, що ще більше ускладнює точну передачу суб'єктивного досвіду. Далі у статті аналізується, як суб'єктивний досвід у мові розглядався в античній філософії. Філософи цього періоду, зокрема Протагор, Платон та Аристотель, досліджували природу мови, її здатність виражати істину та проблеми, пов'язані з передачею індивідуального досвіду. Протагор, як софіст, підкреслював відносність істини та суб'єктивність людського сприйняття, вважаючи, що кожна людина має власну правду, що ускладнює об'єктивну комунікацію. Платон, навпаки, прагнув віднайти універсальні принципи мови, які могли б допомогти вийти за межі суб'єктивного сприйняття, зокрема через поняття ідей та діалектичні методи пізнання. Аристотель, своєю чергою, намагався формалізувати мову, розробляючи логічні категорії, які б сприяли об'єктивному вираженню думок. Проблема суб'єктивного досвіду в мові ставала особливо актуальною в контексті діяльності софістів, які використовували мовні засоби для маніпуляції та переконання, а не для пошуку істини. Це викликало жваві дискусії серед філософів і заклало основу для подальших роздумів про межі та можливості мови у передачі людського досвіду. У заключній частині статті розглядаються сучасні філософські підходи до вивчення суб'єктивного досвіду в мові. Сучасні філософи, такі як Ноа Хомський та Дональд Девідсон звертають увагу на обмеження мови як засобу комунікації, підкреслюючи її умовність та здатність лише приблизно передавати суб'єктивний досвід. Стаття пропонує глибокий аналіз проблеми мови в передачі суб'єктивного досвіду, поєднуючи історичний та сучасний підходи до розгляду проблеми.

Ключові слова: історія філософії, пізнання, індивідуальна свідомість, комунікація, філософія мови.

Summary. This article explores the complexity of conveying subjective experience through language. An essential aspect of this topic is the definition of subjectivity which reflects the uniqueness of each individual's inner world. Subjectivity denotes that every person's experience is individual, shaped by personal memories, emotions, and worldview. Often, this experience is difficult to communicate to others through linguistic means, as language has its limitations and conventions. It relies on commonly accepted categories that do not always capture the depth of personal feelings and complex

emotional states. Moreover, the meaning of words can vary depending on context, culture, and individual interpretation, further complicating the accurate transmission of subjective experience. The article then examines how subjective experience in language was addressed in ancient philosophy. Philosophers of this period, including Protagoras, Plato, and Aristotle, studied the nature of language, its ability to express truth, and the challenges of conveying individual experience. Protagoras, as a sophist, emphasized the relativity of truth and the subjectivity of human perception, arguing that each person has their own truth, complicating objective communication. Plato, on the other hand, sought universal principles of language that could transcend subjective perception, particularly through the concept of ideas and dialectical methods of knowledge. Aristotle, in turn, aimed to formalize language by developing logical categories that would facilitate objective expression of thought. The issue of subjective experience in language became particularly relevant in the context of the sophists' activities, as they used linguistic tools for persuasion and manipulation rather than the pursuit of truth. This sparked lively discussions among philosophers and laid the foundation for further reflections on the limits and possibilities of language in transmitting human experience. The final part of the article examines contemporary philosophical approaches to studying subjective experience in language. Modern philosophers such as Noam Chomsky and Donald Davidson highlight the limitations of language as a means of communication, emphasizing its conventional nature and its ability to convey subjective experience only approximately. The article offers an in-depth analysis of the issue of language in transmitting subjective experience, combining historical and contemporary perspectives on the problem.

Key words: history of philosophy, cognition, individual consciousness, communication, philosophy of language.

Вступ. Проблема передачі суб'єктивного досвіду через мову є однією з ключових у філософії мови та пізнання. Вона набуває особливого значення в контексті сучасних досліджень, оскільки мова залишається головним засобом комунікації, а її обмеження безпосередньо впливають на здатність людей точно виражати свої внутрішні переживання.

Історичний аналіз, що охоплює античну філософію, зокрема, роботи Протагора, Платона та Аристотеля, свідчить про те, що проблема суб'єктивності в мові є давньою та глибоко вкоріненою у філософській традиції. Софісти, використовуючи мовну багатозначність, демонстрували, що значення висловлювань може суттєво змінюватися залежно від контексту та інтерпретації, що залишається актуальним і в сучасних дослідженнях.

Сучасні підходи, представлені, зокрема, Ноамом Хомським та Дональдом Девідсоном, розширюють це питання, акцентуючи увагу на умовності мови та її функціональних межах у передачі суб'єктивного досвіду. Розвиток когнітивної науки, аналітичної філософії та лінгвістики виявляє нові аспекти цієї проблеми, зокрема питання інтерсуб'єктивності, мовної релятивності та значущості контексту в розумінні висловлювань.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю подальшого осмислення того, якою мірою мова здатна передавати індивідуальні переживання та якими засобами можна компенсувати її обмеження. Це питання має не лише теоретичне, а й практичне значення, адже воно стосується комунікативних бар'єрів у різних сферах людської діяльності – від міжособистісного спілкування до мистецтва, науки та технологій.

Аналіз останніх досліджень. Проблема передачі суб'єктивного досвіду через мову досліджувалася як у класичній філософії (Платон, Аристотель, Протагор), так і в сучасних лінгвістичних, когнітивних та філософських дослідженнях. У статті за основу взята низка наукових праць, що висвітлюють цю проблему з різних аспектів: від філософії мови до когнітивних процесів сприйняття та інтерпретації висловлювань.

Історичний аналіз ґрунтується на роботах С. Гривольда [9], який розглядає риторику та поетичне мислення Платона, а також С. Раппа [15], що аналізує Аристотелеву концепцію

риторики як засобу впливу та передачі думок. Дослідження Д. Бойлза [7] акцентує на софістиці як методі маніпулювання значеннями, що перегукується з сучасними питаннями мовної суб'єктивності.

У межах сучасних досліджень автор спирається на роботи Б. Бармана [4], який аналізує лінгвістичну філософію Н. Хомського [4], особливо його теорії про глибинну структуру мови та її обмеження у вираженні складних когнітивних станів. Крім того, розгляд суб'єктивного досвіду через комунікативні бар'єри підтверджується працями Е. Окса, де досліджується антропологічний аспект сприйняття мови, та В. Даунса, що акцентує увагу на емоційній складовій мовного вираження.

Робота Д. Вібі [21] має важливе значення для аналізу суб'єктивної мови в контексті комп'ютерної лінгвістики, а дослідження Л. Венуті [19] дозволяє враховувати проблематику перекладу та інтерпретації як механізму передачі суб'єктивного змісту.

З точки зору когнітивної науки, цінні висновки представлені у статті Д. Олмана [2], що аналізують роль нейронів «von Esopomo» в інтуїції та її зв'язок із суб'єктивним пізнанням. Додатково, Д. Канеман [1] пропонує інсайти щодо швидкого та повільного мислення, що впливає на процес мовної інтерпретації та передачі досвіду.

Найбільш цінними для даної статті є напрацювання Д. Девідсона [11] щодо мовної конвенції та її ролі у взаєморозумінні між носіями мови, а також позицію Н. Нідзельського [13] щодо суб'єктивних і об'єктивних параметрів мовних варіацій. Використання багатомірного аналізу дозволяє поєднати класичний та сучасний підходи до дослідження проблеми, забезпечуючи цілісний розгляд питання суб'єктивного досвіду у мові.

Метою статті є: визначити філософські засади проблеми передачі суб'єктивного досвіду через мову.

Основні завдання: 1) визначити поняття суб'єктивності та її роль у процесі комунікації; 2) проаналізувати погляди античних філософів щодо проблеми суб'єктивного досвіду в мові; 3) оцінити сучасні філософські концепції щодо природи мови та її здатності передавати суб'єктивний досвід; 4) здійснити порівняльний аналіз вказаних історичних і сучасних підходів.

Виклад основного матеріалу. Суб'єктивність у вираженні мови є критично важливим елементом, що формує спосіб, яким особистий досвід і переживання трансформуються у форматі виражених символів. Мова як інструмент комунікації є не просто набором слів і граматичних структур, але й дзеркалом внутрішнього світу людини. Вона відображає її емоції, думки, уподобання та оцінки, які надають висловлюванню особливого, подекуди унікального відтінку і значення. Завдяки цьому, роль суб'єктивності в мовленні є надзвичайно важливим для дослідження того, як особисті враження та сприйняття впливають на формування мовних виразів та висловлювань.

У статті «Вивчення суб'єктивної мови» [20, р. 286], де Дж. Вібі та інші автори досліджували вираження суб'єктивності в текстах, використовуючи метод автоматичного виявлення суб'єктивності, показано, що суб'єктивні вирази часто містять унікальні слова або фрази, що виражають особисті емоції чи оцінки. Такі унікальні слова (*hapax legomena*) зустрічаються лише раз за проаналізований відрізок тексту і, згідно з висновками авторів вищезгаданої статті, пов'язані з вираженням автором тексту суб'єктивності мови. Тобто, наявність у проаналізованому тексті таких унікальних слів говорить про те, що вони часто виявляються більш суб'єктивними, ніж загальні терміни, а це так само вказує на те, що частота використання подібних слів може бути індикатором суб'єктивності автора. Це можна підкріпити даними з вищезгаданої статті «Вивчення суб'єктивної мови» [20, р. 287], наприклад: «...низькочастотні слова пов'язані з суб'єктивністю як у даних щодо суб'єктивних елементів, так і в даних

щодо публіцистичних статей. Очевидно, люди проявляють креативність, коли висловлюють свою думку» [20, р. 286], які демонструють, що вживання певних слів в контексті може бути ознакою суб'єктивних настроїв автора. Важливо, що ці дані також вказують на те, що контекст, в якому з'являється суб'єктивний вираз, значно впливає на його інтерпретацію. Суть названого дослідження розкривається у твердженні, ніби використання унікальних слів, згідно зі статистикою, виділяються із загально вживаних термінів, притаманних формальній мові; в більшості випадків їх можна замінити загальними термінами; вони несуть сенс, який виходить із мовного кола автора, тобто, розкриваються в контексті й є вираженням суб'єктивності автора.

У роботі також звертають увагу на важливість колокацій – груп слів, які часто зустрічаються разом. Існують автоматичні методи для виявлення таких колокацій, вони дозволяють точніше ідентифікувати суб'єктивні елементи в тексті. Наприклад, система виявлення колокацій із використанням розподільчої подібності допомагає визначити прикметникові та дієслівні докази, що можуть свідчити про суб'єктивність [20, р. 303–304]. Ці результати показують, що певні словосполучення можуть бути надійними індикаторами емоційного або оцінювального забарвлення тексту, а не виконувати роль чіткої передачі автором тексту сенсу.

Контекстуальне використання суб'єктивних виразів є ще одним важливим аспектом. Суб'єктивний вираз оточений іншими подібними виразами, тобто ймовірність його суб'єктивності зростає. Це підкреслює, що для точного визначення суб'єктивності необхідно враховувати не тільки одиничні слова, але й загальний контекст, в якому вони використовуються, що вже було згадано вище. Параметри щільності суб'єктивних виразів, що включають контекст, показують високу точність у виявленні суб'єктивних елементів у тексті, тому що саме в контексті суб'єктивні вирази пояснюють сенсовий ряд в тексті.

Розуміння суб'єктивності в мовленні сприяє кращій інтерпретації текстів, що містять особисті переживання й оцінки. Воно не лише розкриває текст як відображення внутрішнього світу автора, а й допомагає у розробці методів автоматичного аналізу. На відміну від письмових текстів, вербальне мовлення менш контрольоване, що підсилює прояв суб'єктивності. Його зміст залежить не лише від емоцій та оцінок, а й від контексту міркувань мовця [21, р. 1–2]. Якщо ж мовлення уникає таких контекстів, його можна вважати об'єктивним.

Проблема суб'єктивності в мові є складною, оскільки суб'єктивні висловлювання відрізняються від об'єктивних описів фактів. Вони містять емоційні чи оцінювальні елементи, що впливають на сприйняття тексту [13, р. 1]. Суб'єктивна мова потребує глибшого розуміння контексту, на відміну від об'єктивної, хоча й остання не є повністю незалежною від нього. Це особливо помітно в перекладі [19, р. 162] або при читанні давніх текстів, де архаїзми та культурні особливості ускладнюють розуміння навіть формально об'єктивного змісту [6, р. 54].

Основною проблемою передачі суб'єктивного досвіду є складність розуміння думки, яка використовується для формування мовного вираження. Традиційна наука намагається чітко класифікувати і визначити об'єкти дослідження, проте, не всі поняття можуть однаково ефективно висловлюватися в контексті науки й виражатися формальною мовою. Тому важливо використовувати особистий і безпосередній досвід для позначення думки. Це допомагає краще зрозуміти ментальні конструкції, які не завжди підлягають чітким категоріям [10, р. 34].

Також, слід враховувати те, що думка сама по собі надзвичайно суб'єктивне явище. Людина поки що не може безпосередньо побачити думки інших людей, тільки здогадуватись про них завдяки спільним посередникам, що стосується думок суб'єкта: через поведінку, використання невербальних символів, ну і звісно ж вербальних, у першу чергу, елементів мови. Завдяки цьому будь-які спроби об'єктивно зазначити думку іншої людини неможливі. Особливо

це стосується розуміння таких понять, які самі по собі не мають чіткого визначення, як от «кохання», «страждання», «справедливість» тощо.

Що стосується мови, то слід враховувати, що це не просто набір конвенційних форм, мова – це живий, динамічний процес, який активно формує і трансформує досвід. Мова наче виступає полотном, на якому формуються уявні образи, особистісні ідентичності та психологічні стани, від яких змінюється сенс кожної фрази й висловлювання, залежно від контексту [14, с. 152].

Слід також проаналізувати, як використання суб'єктивного досвіду в мові може нашкодити в процесі мовлення. Перш за все, слід визнати, що це глобальна проблема, яка стосується мови. Можливо, найяскравіше її зазначили філософи Античної Греції, особливо софісти, красномовці, які використовували мовні ігри заради власних цілей. Говорячи про софістів, можна дати два визначення їхньої діяльності: 1) вони були усними діалектиками, чия здатність пропагандувати через риторику мала велику цінність для Античної Греції періоду розквіту демократії; 2) вони – наймані консультанти, які навчали шматкам запам'ятованої інформації для досягнення «успіху в житті», який проявлявся в славі, грошах та інших матеріальних благах і займались переконанням, а не пошуком істини [7, р. 102–103]. Виходячи з цих визначень, не важко здогадатися про основну проблему софістики – використання недоліків мови в передачі інформації з чітким сенсом. Більше того, софісти займались своєю діяльністю у сферах, які не мали чітких визначень і можливості об'єктивного ставлення, зокрема, в питаннях справедливості, щодо якої в той період було різноманітне ставлення. Це означає, що софістика процвітала на поприщі суб'єктивного досвіду, який виражається в мові, і така взаємозалежність зберігається навіть дотепер, наприклад, у менеджменті, де висловлювання певних ідей, що стосуються менеджменту – суб'єктивні, а не прагнуть дійти до об'єктивної істини, а їх втілення залежить від навичок переконання й особистісних якостей оратора, тобто софістики [3, р. 265]. Вся софістична філософія Античної Греції немов крутиться навколо факту суб'єктивного досвіду, що виражається, і це помітно, наприклад, у девізі всіх тогочасних софістів, висловленого Протагором: «Людина є мірою всіх речей: речей які є, що вони є, а речей, яких немає, що вони не є» [16, с. 178–184]. Якщо розбиратися у визначенні цього твердження Протагора, то слово «речі» в ньому висловлене як «*χρήματα*» замість загального слова «*ὄντα*», бо воно означає речі, які пов'язані з людьми або якимось використовуються ними [16, р. 179]. Тобто, мова, це теж річ, мірою якої є людина, отже, її суб'єктивне вираження – те, що притаманне самій мові, й стосується також емоцій, думок, оцінок, міркувань, які супроводжують процес мовлення, тому що вони теж використовуються людьми (входять у межі висловлювання Протагора).

Аристотель, на відміну від Протагора, вважав, що суб'єктивність мови не є остаточною, і що мова може передавати об'єктивний зміст. Запровадивши закони логіки, він визначив категорії (субстанція, кількість, якість, відношення, місце, час тощо) як основи для формалізації мови, що дозволяло зменшити вплив суб'єктивного досвіду на використання слів [18]. Ці категорії стали основою для уніфікації висловлювань, що допомогло підвищити точність у комунікації, створюючи певну об'єктивність у передачі думок. Проте сам Аристотель визнавав, що логіка не здатна вирішити всі проблеми мови, особливо в контексті переконання та емоційного впливу. У своїй праці «Риторика» він навчав методам переконання, які зазвичай ґрунтуються на суб'єктивному досвіді та емоціях слухача, а не тільки на логічних аргументах [15]. Це вказує на те, що хоча логіка допомагає формалізувати мову, вона не може повністю усунути суб'єктивний елемент у спілкуванні. Платон, учитель Аристотеля, на відміну від нього, вважав риторику корисною не тільки як засіб переконання, а й як інструмент для захисту від маніпуляцій софістів, прагнучи знайти спосіб досягнення об'єктивності в комунікації та вийти

за межі софістичних перекручувань [9]. Дискусія щодо суб'єктивного досвіду в мові, зокрема в контексті маніпуляцій і переконання, є важливою частиною філософії ще з античності й залишається актуальною до сьогодні.

Аналізуючи сьогодні, можна виокремити дві галузі філософії, які займаються вивченням мови – філософію лінгвістики та філософію мови [17]. Обидві галузі є частинами філософії науки, але відрізняються аспектами вивчення феномену мови. Філософія лінгвістики зосереджена на конкретних мовних елементах, таких як структура і граматики, тоді як філософія мови вивчає сенс і використання мови загалом або метамову. Проблема мови в передачі суб'єктивного досвіду належить до філософії мови. Сучасні філософи цієї галузі активно використовують термін Дж. Берклі, що стосується «когнітивних збоїв» – «туману і зависи слів» [5], що тісно пов'язано з проблемою, розглянутою в статті. Одним із провідних дослідників цієї проблеми є Н. Хомський, який зробив великий внесок, ввівши поняття *E-language* та *I-Language* [4, p. 115]. «*E*» означає «зовнішню» мову, а «*I*» – «внутрішню», індивідуальну, що стосується мозку індивіда та його особистого вираження мови. Іншим важливим представником філософії мови є Д. Девідсон, який також досліджував проблему суб'єктивного досвіду в мові. У його вченні про мову і конвенції є твердження, яке розкриває суть цього підходу: «Розуміння мови – це питання постійного коригування інтерпретаційних передумов відповідно до висловлювань, які потрібно інтерпретувати. Крім того, для цього потрібні навички та знання (уява, увага до ставлення та поведінки інших, знання світу), які не є специфічно лінгвістичними, а є частиною більш загальної здатності жити у світі та стосунках з іншими, здатність, яка також не піддається будь-якому формальному поясненню» [11]. Н. Хомський та Д. Девідсон, попри численні відмінності в питаннях мови, погоджуються в тому, що основною проблемою є передача мови від мовця до слухача через суб'єктивний досвід, що є складною та часто недооціненою проблемою. Суб'єктивний досвід може значно ускладнювати процес комунікації або передачі інформації. Наприклад, В. Даунс [8, p. 105] підкреслює важливість інтуїції в розумінні мовця, зокрема у «вгадуванні» сенсу висловленого. Однак, він вказує, що інтуїція важко визначається, оскільки вона є «нав'язливим відчуттям правильності, що не передбачає свідомого міркування чи звичайного емпіричного досвіду» [8, p. 105]. Тим не менше, можна погодитись, що інтуїція має потенціал бути ефективним інструментом для розуміння сенсу, іноді навіть більш ефективним, ніж раціональні спроби. Наприклад, є наступні визначення інтуїції: 1) сила або здатність досягати прямого знання або пізнання без очевидного раціонального мислення та висновку; 2) негайне розуміння або пізнання; 3) знання або переконання, отримані інтуїцією; 4) швидке та готове розуміння [12], серед яких варто відзначити перше визначення, через частинку про отримання знання без «очвидного раціонального мислення», що може мати сенс у, як мінімум, двох випадках: 1) інтуїція може проявлятися через «неочвидне» раціональне мислення; 2) інтуїція може проявляти через інші засоби, окрім раціонального мислення. У першому випадку можна стверджувати про наявність якогось нестандартного шаблону мислення, не характерного для звичного, загальнолюдського, який намагається базуватися на законах логіки. Однак, припускаючи, що таким прикладом відмінного мислення можуть бути різноманітні нейрорізноманітності, наприклад, синдром Аспергера, то дослідники зазначають, що такі люди, навпаки, мають погіршену інтуїцію [2, с. 367]. Інша справа з розумінням інтуїції, що проявляється не через раціональне мислення. Д. Канеман у своїй праці «Мислення швидко й повільно» [1] описував дві системи, які діють у людини: система 1 та система 2. Якщо система 2 – це усвідомлене, повільне мислення, те, що можна назвати раціональним мисленням, то система 1 – це автоматичне «мислення», тобто реакції організму на зовнішнє середовище, сприймання вже знайомих патернів і їх пришвидшена обробка. Отже, якщо брати за основу

інтуїтивного сприйняття описану Д. Канеманом систему 1, чи перекриває вона згадані функції інтуїції, що дозволило б вгадувати сенси, проявлені в суб'єктивному досвіді мовця? Звісно, відповідь потребувала б детальних досліджень, але точно можна сказати, що спілкування, попри наявність величезної кількості суб'єктивного досвіду, не таке вже й неефективне, попри те, що слухачі не завжди аналізують контекст сказаного, або ж не завжди знаходяться в ньому. Що стосується емоцій, як однієї зі складових суб'єктивного досвіду в мові, то люди здатні «вгадувати» емоційний стан, не вдаючись до раціонального мислення, це може бути частиною емпатичного сприйняття. Організм людини може автоматично зчитувати тональність сприйнятих звуків та ідентифікувати їх згідно з емоційним спектром, що вже надає обробленій вербальній інформації мовця інакшого сенсу, який, попри суб'єктивні висловлювання, якісно передає сенс.

Висновки. Суб'єктивний досвід у мові є багаторівневою проблемою, яка глибоко впливає на здатність людини до ефективної комунікації. Виявлена ще у філософських дискусіях Античності, вона й досі залишається актуальною, про що свідчать як класичні, так і сучасні наукові підходи. Проведене дослідження демонструє, що мова – не просто інструмент передачі інформації, а складна система, що відображає індивідуальний досвід, емоційний стан і когнітивну структуру мислення мовця. Саме ця властивість зумовлює багатозначність, гнучкість і водночас неоднозначність мовного висловлювання.

Історичний аналіз дозволив виявити, що ще Протагор наголошував на суб'єктивності пізнання, а Платон і Аристотель – на прагненні до формалізації мови через логіку і риторику. Сучасні ж дослідники, як-от Н. Хомський, Д. Девідсон і Д. Канеман, акцентують на внутрішніх механізмах мовного вираження, інтерпретації та впливу контексту й інтуїції на процес комунікації. Залучення матеріалу з комп'ютерної лінгвістики, когнітивної науки та аналітичної філософії дозволило поєднати якісний гуманітарний аналіз із формалізованими інструментами виявлення суб'єктивності.

Дослідження було здійснене з використанням інтегративного підходу до проблеми – в поєднанні філософського, лінгвістичного та когнітивного аналізу мови як засобу вираження суб'єктивного досвіду. Зроблено спробу узагальнити та зіставити результати з філософії Античності, філософії мови ХХ століття та сучасних комп'ютерних досліджень суб'єктивної мови. Такий підхід дозволяє побачити, як від софістики до нейролінгвістики незмінною залишається ключова проблема – індивідуальність смислу та складність його точного передання.

Відповідно до цього, результати дослідження дозволяють виявляти низку стратегій, які можуть мінімізувати негативний вплив суб'єктивності мови в комунікації. До них належать: розвиток інтуїтивного сприйняття, критичний контекстуальний аналіз, уточнення термінології, а також усвідомлення ролі інтерсуб'єктивного простору як місця перетину досвіду мовця й слухача.

Отже дослідження підтверджує, що суб'єктивність не лише обмежує мову, а й водночас збагачує її – робить живою, творчою, здатною до вираження унікальних внутрішніх станів. Проблема передачі суб'єктивного досвіду через мову не має простого вирішення, однак її глибше осмислення може сприяти розвитку нових підходів до міжособистісної, міжкультурної та міждисциплінарної комунікації.

Список використаних джерел

1. Канеман Д. Мислення швидко й повільне. Київ: Наш формат, 2017. 480 с.
2. Allman J., Watson K., Tetreault N., & Hakeem A. Intuition and autism: a possible role for Von Economo neurons. *Trends in Cognitive Sciences*. 2005. № 9. P. 367–373.

3. Astley W. G. Subjectivity, sophistry and symbolism in management science. *Journal of Management Studies*. 1984. № 21 (3). P. 259–272.
4. Barman B. The linguistic philosophy of Noam Chomsky. *Philosophy and Progress*. 2012. P. 103–122.
5. Blackburn S. W. Philosophy of language. *Encyclopedia Britannica*. 2024. URL: <https://www.britannica.com/topic/philosophy-of-language> (дата звернення: 13.02.2025).
6. Botha J. E. Reading ancient texts more comprehensively: Assessing a new methodology. *Scriptura: Journal for Biblical, Theological and Contextual Hermeneutics*. 1998. № 64. P. 51–63.
7. Boyles D. R. Sophistry, dialectic, and teacher education: A reinterpretation of Plato's Meno. *Philosophy of Education Archive*. 1996. P. 102–109.
8. Downes W. The language of felt experience: Emotional, evaluative and intuitive. *Language and Literature*. 2000. № 9 (2). P. 99–121.
9. Griswold C. L. Plato on rhetoric and poetry. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2003. URL: <https://plato.stanford.edu/Entries/plato-rhetoric/> (дата звернення: 04.02.2025).
10. Laplane D. Thought and language. *Behavioural Neurology*. 1992. № 5 (1). P. 33–38.
11. Malpas J. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Donald Davidson. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2023. First published: May 29, 1996; revised: Apr 28, 2023. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/Davidson/#LangConv> (дата звернення: 04.02.2025).
12. Merriam-Webster. Intuition. *Merriam-Webster Dictionary*. 2024. Last Updated: 16 Aug 2024. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/intuition> (дата звернення: 03.02.2025).
13. Niedzielski N. Subjective and Objective Measures of Variation. 2005. P. 1–12.
14. Ochs E. Experiencing language. *Anthropological Theory*. 2012. № 12 (2), P. 142–160.
15. Rapp C. Aristotle's rhetoric. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2002. URL: <https://plato.stanford.edu/eNtRIeS/aristotle-rhetoric/#WhatRhetUsefFor> (дата звернення: 09.02.2025).
16. Sholarin M. A., Wogu I. A. P., Omole F., & Agoha B. E. Man is the measure of all things: A critical analysis of the Sophist conception of man. *Research on Humanities and Social Sciences*. 2015. № 5. P. 178–184.
17. Scholz B., Pelletier F., Pullum G., & Nefdt R. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Philosophy of Linguistics. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2024. First published: Sep 21, 2011; revised: Mar 7, 2024. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/linguistics/> (дата звернення: 05.02.2025).
18. Smith R. Aristotle's logic. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2000. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/aristotle-logic/?simple=True#Ter> (дата звернення: 04.02.2025).
19. Venuti L. Translation, intertextuality, interpretation. *Romance Studies*. 2009. № 27 (3). P. 157–173.
20. Wiebe J., Wilson T., Bruce R., Bell, M., & Martin M. Learning subjective language. *Computational Linguistics*. 2004. № 30 (3). P. 277–308.
21. Wiebe J., & Wilson T. Learning to disambiguate potentially subjective expressions. *In: COLING-02: The 6th Conference on Natural Language Learning (CoNLL-2002)*. 2002. P. 1–7.

References

1. Kahneman D. (2017). *Myslennia shvydke y povilne* [Thinking is fast and slow]. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
2. Allman J., Watson K., Tetreault N., & Hakeem A. (2005). Intuition and autism: a possible role for Von Economo neurons. *Trends in Cognitive Sciences*.
3. Astley W. G. (1984). Subjectivity, sophistry and symbolism in management science. *Journal of Management Studies*.
4. Barman B. (2012). The linguistic philosophy of Noam Chomsky. *Philosophy and Progress*.
5. Blackburn S. W. (2024). Philosophy of language. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/philosophy-of-language> (accessed: 13.02.2025).
6. Botha J. E. (1988). Reading ancient texts more comprehensively: Assessing a new methodology. *Scriptura: Journal for Biblical, Theological and Contextual Hermeneutics*.
7. Boyles D. R. (1996). Sophistry, dialectic, and teacher education: A reinterpretation of Plato's Meno. *Philosophy of Education Archive*.
8. Downes W. (2000). The language of felt experience: Emotional, evaluative and intuitive. *Language and Literature*.

9. Griswold C. L. (2003). Plato on rhetoric and poetry. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://plato.stanford.edu/Entries/plato-rhetoric/> (accessed: 04.02.2025).
10. Laplane D. (1992). Thought and language. *Behavioural Neurology*.
11. Malpas J. (2023). Stanford Encyclopedia of Philosophy. Donald Davidson. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. First published: May 29, 1996; revised: Apr 28, 2023. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/Davidson/#LangConv> (accessed: 04.02.2025).
12. Merriam-Webster. (2024). Intuition. *Merriam-Webster Dictionary*. Last Updated: 16 Aug 2024. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/intuition> (accessed: 03.02.2025).
13. Niedzielski N. (2005). Subjective and Objective Measures of Variation.
14. Ochs E. (2012). Experiencing language. *Anthropological Theory*.
15. Rapp C. (2002). Aristotle's rhetoric. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://plato.stanford.edu/eNtRIeS/aristotle-rhetoric/#WhatRhetUsefFor> (accessed: 09.02.2025).
16. Sholarin M. A., Wogu I. A. P., Omole F., & Agoha B. E. (2015). Man is the measure of all things: A critical analysis of the Sophist conception of man. *Research on Humanities and Social Sciences*.
17. Scholz B., Pelletier F., Pullum G., & Nefdt R. (2024). Stanford Encyclopedia of Philosophy. Philosophy of Linguistics. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/linguistics/> (accessed: 05.02.2025).
18. Smith R. (2000). Aristotle's logic. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/aristotle-logic/?simple=True#Ter> (accessed: 04.02.2025).
19. Venuti L. (2009). Translation, intertextuality, interpretation. *Romance Studies*.
20. Wiebe J., Wilson T., Bruce R., Bell M., & Martin M. (2004). Learning subjective language. *Computational Linguistics*.
21. Wiebe J., & Wilson T. (2002). Learning to disambiguate potentially subjective expressions. In: *COLING-02: The 6th Conference on Natural Language Learning (CoNLL-2002)*.